

## **Karta tuzishda geografik obyekt nomlarni to'g'ri keltirish muommolari va yechimlari.**

*SamDAQI o'qituvchisi Berdikulov Usmonjon Adxamovich*

*SamDAQI 201- GK guruh magistranti Qobilov Abror Norquziyevich*

*Chelak qishloq xo'jalik kasb-hunar kolleji o'qituvchisi Berdikulova Mohigul Saidovna.*

### **Аннотация**

**Ush bu maqolada karta tuzishda geografik obyekt nomlarni to'g'ri keltirish muommolari va ularni yechimlari to'g'risida ma'lumotlar qisqacha yoritib berilgan.**

**На данном статье изображено короткие сведения о правильной составлении карты по географических объектов и их проблемные решимости по названию.**

**This article provides a brief overview of issues related to mapping geographical names and their solutions when creating a card.**

Dunyo bo'yich geografik nomlarni to'g'ri yozilish va undan foydalanish masalasi juda dolzarb masalalardan biri bo'lib hisoblanadi. Uning yechimini toppish uchun maxsus tashkilotlar shug'ulanadi. Qabul qilingan qoida bo'yicha, keng tarqalgan geografik nomlar qaysi tilda ishlatilsa shu tilda yozilishi kerak.

Geografik nomlarni tartibga solish bilan shug'ullanadigan xalqaro tashkilot bo'lib, Birlashgan Millatlar Tashkilotida maxsus ekspertlar guruhi shug'llanadi. Geografik nomlar bo'yicha xalqaro, dunyo bo'yicha va regional xarakterdagi konferensiyalarda maxsus qarorlar qabul qilinadi.

Karta tuzishda geografik nomlar to'g'ri yozilishiga, ya'ni transkripsiyaga alohida e'tibor beriladi. Kartalarda beriladigan geografik nomlar aniq va to'g'ri yozilishining ahamiyati kattadir. Agar geografik nomlar to'g'ri yozilmasa foydalanuvchilarda kartaga nisbatan ishonchsizlik tug'iladi.

Geografik nomlarning kelib chiqishi, mazmuni, o'zgarishi va tasnifini maxsus fan – toponimka o'rganadi. Kartada esa geografik nomlarni toponimkaning bir qismi ya'ni kartografik toponimka o'rganadi.

Agar geografik obyekt bir qancha mamlakat hududidan o'tsa yoki har bir mamlakat doirasida joylashgan bo'lsa, uning nomini har bir mamlakat o'z tilida yozadi. Masalan, Dunay daryosini bulg'orlar va yugaslavlilar Dunav, ruminlar Dunerya, vengerlar Duna, nimislar Donau deb yozadilar. Dajla va Furot daryolari arablarda nahri Dajla va Al-Furat, turklarda Dijle va Firat yoziladi.

Geografik nomlar kartalarda asosan to'rt xil nomda beriladi: mahalliy, rasmiy, fonitik, an'anaviy shakillar va tarjima qilib yoziladi. Mahalliy rasmiy shakilda – obyekt qaysi mamlakat hududida joylashgan bo'lsa, shu davlatning tilida va qabul qilingan alifbosida yoziladi.

Mahalliy shakilda yozilgan nomlar to'g'ri yozilgani bilan noto'g'ri talaffuz qilinishi mumkin. Masalan, Vengiriya poytaxti – Budapest (Budapesht) shahrini, ingliz va fransuzlar noto'g'ri Budapest deb talaffuz qilishadi. Fonitik shaklda talaffuz qilish boshqa, yozilishi boshqa bo'ladi. Masalan, Fransiyaning poytaxti Parij – Pari deb, xuddi shunday Rossiyadagi Oryol shahri Aryol deb talaffuz qilinadi.

Dunyo mamlakatlari geografik nomlarining kelib chiqishi, boshqa tillarda jaranglashi ham o'ziga xos xususiyatdir. Aksariyat mamlakatlarning geografik nomlari boshqa xalqlar fonitikasi qoidalariga moslashib o'zgarib ketgan. Biz ayrim davlatlarni asl geografik nomiga nisbatan butunlay boshqacha aytamiz. Chunki bu nomlar boshqa tillar orqali o'zgarishiga uchrab keyin o'zlashtiriladi. Masalan, “Albaniya” alban qabilalarining nomidan kelib chiqqan. Bu mamlakat aholisi esa “Shkipitarlar” deb nomlangani uchun ular o'z davlatini “Shkiperiya” deb yuritishadi. Gretsiyani biz grek qabilasi nomidan kelib chiqib shunday ataymiz. U yerda esa viloyat nomidan kelib chiqqan holda “Ellada” deb yuritishadi.

“Germaniya” so'zi lotin tilidan o'zlashtirilgan bo'lib, aslida nemislar o'zlarini va mamlakatini “Doychland” deb ataydi. Marokashliklar esa o'z davlatini poytaxti nomi bilan “Morokko” deb atashadi. Armanlar o'zlarini “Xay” deb atashgani uchun Armanistonni “Xayastan” deb ham atashadi. Hindistonni boshqa xalqlar Hind daryosi nomidan kelib chiqib shunday nomlashadi. Asl o'zlarida nomlanishi “Bxarat” deb xalqaro tilda “India” ham deb nomlanadi.

Xitoyni boshqa xalqlar “Kitanay” qabilasi nomidan kelib chiqib shunday nomlashgan bo’lsa, aslida “Chin” deb yuritilgan va bu “o’rtaliqdagi davlat” ma’nosini anglatadi. Shunday mamlakatlar borki, o’zbek va rus tillarida boshqacha yuritiladi. Masalan, rus tilidagi Yegipet o’zbek tilida Misr, Aljir esa Jazoir deb nomlanadi. va bu asl nomiga juda yaqin yoki o’xshash sanaladi.

### **Bizda nomlanishi va asl nomlanishi.**

1-jadval

| <b>№</b> | <b>Bizda nomlanishi</b> | <b>Asl nomlanishi</b> | <b>№</b> | <b>Bizda nomlanishi</b> | <b>Asl nomlanishi</b> |
|----------|-------------------------|-----------------------|----------|-------------------------|-----------------------|
| 1        | Albaniya                | Shkiperiya            | 14       | Irlandiya               | Eyre                  |
| 2        | Armaniston              | Xayastan              | 15       | Janubiy Koreya          | Namxan                |
| 3        | Avstriya                | Esterrayx             | 16       | Litva                   | Lituva                |
| 4        | Belgiya                 | Belgiye               | 17       | Marokash                | Marrakesh             |
| 5        | Daniya                  | Danmarg               | 18       | Norvegiya               | Norge                 |
| 6        | Efiopiya                | It’Yoppya             | 19       | Polsha                  | Polska                |
| 7        | Estoniya                | Eesti                 | 20       | Vengriya                | Modyarorsag           |
| 8        | Fillipin                | Pilipinas             | 21       | Xitoy                   | Chin                  |
| 9        | Finlandiya              | Suomi                 | 22       | Yaponiya                | Nippan                |
| 10       | Germaniya               | Doychland             | 23       | Shimoliy Koreya         | Lukchoson             |
| 11       | Gretsiya                | Ellada                | 24       | Shvetsariya             | Shvayts               |
| 12       | Gruziya                 | Sakartvelo            | 25       | Shvetsiya               | Sveriye               |
| 13       | Hindiston               | Bxarat                | 26       | Chexiya                 | Chexsko               |

### **Foydalanilgan adabiyotlar.**

1. T.Mirzaaliyev, E.Yu.Safarov, A.Egamberdiyev, J.S.Qoraboyev “Kartashunoslik”. / Toshkent.: Cho’lpon, 2012 y. 240 bet.
2. A.S.Suyunov, E.Yu.Safarov, I.M.Musayev “Kartashunoslik”. / Toshkent.: Voris, 2013 y. 160 bet.
3. Internet saytlari: [www.ziyo.net.uz](http://www.ziyo.net.uz), [www.kartografic.ru](http://www.kartografic.ru), <http://www.colibri.ru>.